

УДК 336.14

ББК 65.26

Дмитровська В.С.

ТРАНСФЕРТИ В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 596176

Анотація. Досліджено сучасний стан міжбюджетних відносин в Україні. Підкреслено їх значимість для забезпечення фінансової стабільності місцевого самоврядування. Запропоновано шляхи вдосконалення системи міжбюджетного перерозподілу ресурсів.

Ключові слова: міжбюджетні трансферти, збалансованість місцевих бюджетів, трансфертне навантаження, трансфертна залежність.

Annotation. In the article the development of interbudgetary relations present-day condition in Ukraine is researched. Their importance of local self-government financial stability providing is emphasized. The ways how to improve interbudgetary redistribution system are offered.

Key words: interbudgetary transfers, local budget's equilibrium, transfer cargo, transfer dependence.

Вступ. У бюджетній системі будь-якої країни, незалежно від ступеня її децентралізації та моделі самої системи, постійно виникають відносини між бюджетами різних рівнів, які є важливою складовою бюджетного процесу. Проблематика розробки дієвого механізму мобілізації та перерозподілу фінансових ресурсів у бюджетній системі країни між різними її ланками, між різними видами та рівнями органів влади в державі, а також між окремими територіями є надзвичайно важливим і складним завданням. Основна мета побудови такого механізму – забезпечення сталого, рівномірного та гармонійного розвитку регіонів зокрема та країни загалом. Відтак концентрація державою фінансових ресурсів на різних рівнях господарювання й управління призначена задовольняти населення суспільними благами. При цьому більша частина загальнодержавних суспільних видатків здебільшого має соціальне призначення та концентрується переважно на локальному рівні.

Тому закономірно, що забезпечення місцевих бюджетів повноцінними обсягами фінансових ресурсів зумовлює необхідність раціональних підходів щодо встановлення доходів різних ланок бюджетної системи, форм і методів їх мобілізації. Сьогодні в Україні склалася така ситуація, що чинна система бюджетного розподілу й перерозподілу суспільних коштів не вирішує повною мірою завдання стосовно забезпечення реалізації цілей регіональної політики. Звідси й випливає актуальність досліджень у цьому напрямі.

Питання підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів, удосконалення трансфертної системи стимулювання регіонального розвитку вивчали провідні вітчизняні вчені та практики. Зокрема, цим проблемам присвячено наукові праці О.Кириленко, О.Василика, І.Луїної, С.Слухая, І.Чугунова, Н.Балдич, Л.Рябушки, В.Дороша, В.Кравченка, О.Кириленко, О.Гончаренко, І.Ткачук, Ю.Барського та інших.

Згадані науковці засвідчили, що в Україні досі не вдалося вирішити завдання використання бюджету та міжбюджетних відносин як інструмента активного впливу на економічні процеси на регіональному рівні, стимулювання розвитку підприємництва, залучення інвестицій в економіку регіонів, пріоритетного розвитку депресивних і проблемних територій. При цьому фахівці зазначають, що існували й існують об'єктивні

причини, які перешкоджають перетворенню місцевих бюджетів на вагомий інструмент соціально-економічного розвитку територій. Зокрема, наголошується на значних відмінностях у формуванні доходів та складу й обсягів видатків місцевих бюджетів, що пояснюється нерівномірністю економічного рівня розвитку територій, природними умовами, розвитком виробничої, соціальної інфраструктури, чисельністю населення, його зайнятістю. Аналіз напрацювань вітчизняних учених дозволяє стверджувати, що питання трансфертного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів є актуальним і потребує пошуку варіантів його розв'язання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем трансфертних відносин у сучасній бюджетній системі України та пошук шляхів їх вирішення.

Результати. Офіційні трансфери, а саме – дотації, отримані з державного бюджету, є основним методом бюджетного регулювання, який неефективно використовується з метою фінансового вирівнювання. Діюча практика показує, що головною метою надання дотацій нині є не проведення фінансового вирівнювання, а задоволення поточних потреб органів місцевого самоврядування, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Упродовж останніх років бюджет Івано-Франківської області є дотаційним. У необхідності більш детального аналізу в потребі в офіційних трансфертах (дотацій вирівнювання та додаткових дотацій з державного бюджету), проводимо їх розрахунок на одну гривню доходів місцевих бюджетів Івано-Франківської області (див. табл. 1 і рис. 1).

Таблиця 1

**Бюджетні трансфери й доходи місцевих бюджетів
Івано-Франківської області за 1999–2011 роки**

Роки	Бюджетні трансфери (дотації), млн грн	Доходи загального фонду місцевих бюджетів, млн грн	Бюджетні трансфери на 1 грн доходів місцевих бюджетів, грн
<i>Івано-Франківська область</i>			
1999	96,0	363,2	0,26
2000	213,0	167,4	1,27
2001	261,3	214,6	1,22
2002	210,3	253,8	0,83
2003	292,1	313,2	0,93
2004	398,1	291,0	1,37
2005	627,2	402,4	1,56
2006	808,2	534,5	1,51
2007	1 029,2	768,7	1,34
2008	1 373,6	1 026,5	1,34
2009	1 669,7	1 057,9	1,58
2010	2 077,0	1 160,4	1,79
2011	2 215,6	1 300,3	1,70

За даними табл. 1 можна відзначити зростання офіційних трансфертів, які виділяються з державного бюджету місцевим бюджетам Івано-Франківської області. Так, з 1999 р. до 2011 р. вони зросли у 25,8 раза (з 86,0 млн грн до 2 215,6 млн грн). Проте у 2011 р. порівняно з 2010 р. їх приріст становив лише 6,7%, або в абсолютній сумі 138,6 млн грн і то тільки за рахунок збільшення додаткових дотацій на вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів (рис. 2). У середньому темп зростання дотацій коливався в межах від 121,6 до 136,3%, при цьому у 2000 р. він був найбільшим (221,9%), а у 2011 році – найнижчим (106,7%).

Рис. 1. Динаміка бюджетних трансфертів (дотацій) на 1 гривню доходів місцевих бюджетів Івано-Франківської області

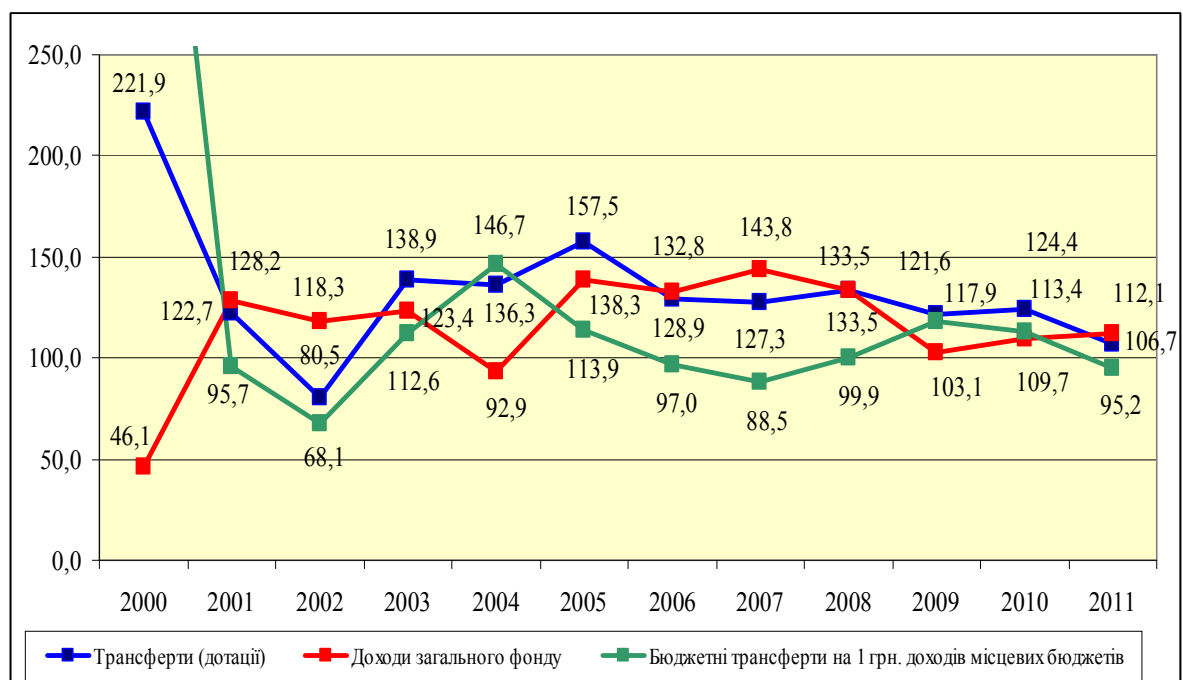

Рис. 2. Динаміка темпів зростання в порівнянні з попереднім роком обсягів дотацій, доходів місцевих бюджетів і трансфертів на 1 гривню доходів по Івано-Франківській області

Офіційні трансферти на 1 гривню доходів у 1999 р. (до введення в дію Бюджетного кодексу України) становили 0,26 грн, у 2011 р. – 1,70 грн. Суттєве збільшення офіційних трансфертів на 1 грн доходів в абсолютних сумах спостерігається, починаючи з 2000 р., до 1,27 грн (4,8 раза). У 2002, 2003 рр. вони знизилися, відповідно, до 0,83 та 0,93 грн, а з 2004 р. до 2010 р. почали зростати. Водночас динаміка темпів зростання до попереднього року дещо інша: з 2000 р. до 2002 р. відмічається спад до 68,1%, з 2002 р. до 2008 р. – зростання до 146,7%, з 2004 р. до 2007 р. – спад до 88,5%, з 2007 р. до 2009 р. – зростання до 117,9%, з 2009 р. до 2011 р. – спад до 95,2%.

Проаналізуємо динаміку дотаційної залежності місцевих бюджетів Івано-Франківської області в розрізі бюджетів районів і міст обласного значення (табл. 2).

Загалом бюджет Івано-Франківської області складається з 531 місцевого бюджету, з них: 1 обласний, 14 районних, 5 бюджетів міст обласного значення, 10 бюджетів міст районного значення, 24 селищних бюджети та 477 сільських бюджетів. З них у 2008 р. дотаційними були 496 (обласний, 14 районних, 5 міських міст обласного значення, 20 селищних і 456 сільських), з коштами, що передаються до бюджетів вищого рівня (вилученням), затверджено 29 бюджетів (10 міських міст районного значення, 4 селищних та 15 сільських). У 2011 році дотаційними були вже 503 бюджети (обласний, 14 районних, 5 міських міст обласного значення, 4 міських міст районного значення, 20 селищних і 459 сільських), з коштами, що передаються до бюджетів вищого рівня (вилученням), затверджено 22 бюджети (6 міських міст районного значення, 43 селищних та 13 сільських).

У цілому за період з 2008 р. до 2011 р. кількість дотаційних бюджетів області зростає на 7 одиниць. Зростання відмічається по бюджетах Верховинського району – на 2, Галицького – на 1, Коломийського – на 2, Косівського – на 1, Рожнятівського – на 1, Тисменицького – на 5 та Тлумацького – на 1.

Разом з тим по районах і містах обласного значення відмічається зменшення кількості дотаційних бюджетів, зокрема, по бюджетах Богородчанського району – на 1, Долинського – на 1, Калуського – на 1 та м. Івано-Франківськ – на 4.

Таблиця 2

Динаміка кількості дотаційних бюджетів і бюджетів з вилученням коштів по Івано-Франківській області

Район (місто обласного значення)	Усього бюджетів	2008 рік		2009 рік		2010 рік		2011 рік	
		дотаційні	з вилученням коштів	дотаційні	з вилученням коштів	дотаційні	з вилученням коштів	дотаційні	з вилученням коштів
Богородчанський	33	31	2	31	2	31	2	29	4
Верховинський	23	21	1	23		23		23	
Галицький	42	39	2	39	3	39	3	41	1
Городенківський	34	33	1	33	1	33	1	33	1
Долинський	32	28	2	28	2	28	2	27	4
Калуський	29	28	1	28	1	28	1	27	2
Коломийський	51	48	3	50	1	50	1	51	
Косівський	41	40	1	40		41		41	
Надвірнянський	32	29	3	29	3	29	3	29	3
Рогатинський	46	44	2	45	1	45	1	44	2
Рожнятівський	32	28	4	29	3	28	4	29	3
Снятинський	34	33	1	33	1	33	1	33	1
Тисменицький	45	40	3	41	3	42	1	45	
Тлумацький	35	34	1	34	1	35		35	

Продовж. табл. 2

м. Івано-Франківськ	6	6		3		3		2	
м. Калуш	1	1		1		1		1	
м. Коломия	1	1		1		1		1	
м. Яремче	6	4	2	4	2	4	1	4	1
м. Болехів	7	7		7		7		7	
Обласний	1	1		1		1		1	
Усього по області	531	496	29	500	24	502	21	503	22

Отже, по бюджетах Івано-Франківської області регулювання доходів місцевих бюджетів здійснюється стосовно більшої кількості бюджетів органів місцевого самоврядування, що перетворює бюджетні трансфerti із засобу надання фінансової допомоги на важіль здійснення перерозподілу. Зростання кількості дотаційних бюджетів призводить до зменшення ефективності використання бюджетних коштів, зниження зацікавленості до пошуку альтернативних джерел доходів, сприяє розвитку споживачьких настроїв з боку органів місцевого самоврядування.

Загалом після прийняття Бюджетного кодексу України в доходах місцевих бюджетів Івано-Франківської області доволі швидко зросла частка міжбюджетних трансфертів, зокрема, дотацій вирівнювання (табл. 3).

Частка дотацій у доходах загального фонду місцевих бюджетів області у 2007 році становила 57,2%, при цьому найвищою вона була в бюджеті Калуського району – 90,2% та найнижчою – у бюджеті м. Івано-Франківськ – 7,6%.

Динаміка частки дотації по районах і містах обласного значення показує, що в усіх районах області, крім Долинського, рівень дотації вищий від середньообласного, тоді як по бюджетах міст обласного значення, крім м. Болехів, – нижчий. Разом з іншими бюджетами високий рівень дотаційності мають також і бюджети гірських територій, зокрема, у Верховинському – 83,2%, Косівському – 83,5%, Рожнятівському – 80,4%, Коломийському – 86,4%, Надвірнянському – 67,3%.

Частка отриманих дотацій з державного бюджету у 2008 році була на рівні 2007 року – 57,2%. У розрізі районів і міст обласного значення суттєвих змін не відбулося. Крім бюджету м. Івано-Франківськ, де вона знизилася на 5 відсоткових пункти і становила 2,6%.

У 2009 й у 2010 роках частка дотації в доходах загального фонду місцевих бюджетів області зросла в порівнянні з попереднім роком відповідно на 4,0 та 3,4 відсоткових пункти й становила 61,2 та 64,6%. Суттєве зростання відмічається в бюджетах м. Калуш і м. Коломия – на 24,0 та 16,3 відсоткових пункти.

Таблиця 3

Динаміка частки дотацій у доходах загального фонду місцевих бюджетів Івано-Франківської області, %

Район (місто)	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Богородчанський	68,4	74,4	76,0	77,6	78,4
Верховинський	83,2	83,6	76,5	85,9	84,1
Галицький	58,5	60,9	63,4	63,8	61,7
Городенківський	82,0	81,5	82,7	83,1	81,5

Продовж. табл. 3

Долинський	53,3	54,3	59,4	60,4	58,0
Калуський	90,2	89,5	85,8	88,5	88,2
Коломийський	86,4	85,6	83,9	88,1	87,8
Косівський	83,5	83,5	84,7	87,0	86,5
Надвірнянський	67,3	67,4	70,9	74,6	72,3
Рогатинський	78,6	77,6	79,5	80,1	77,1
Рожнятівський	80,4	80,5	81,3	83,5	81,8
Снятинський	79,6	79,9	80,9	83,1	82,5
Тисменицький	63,9	64,2	73,2	79,4	77,9
Тлумацький	83,4	83,1	84,5	85,2	84,2
м. Івано-Франківськ	7,6	2,6	7,5	14,0	12,7
м. Калуш	10,9	11,0	35,2	35,0	30,2
м. Коломия	22,9	22,2	35,9	38,5	41,1
м. Яремче	51,9	50,4	56,2	58,4	61,4
м. Болехів	77,3	77,7	81,5	83,3	81,0
Обласний	48,1	49,0	53,3	55,7	54,0
Усього по області	57,2	57,2	61,2	64,6	62,4

Водночас у 2011 році в порівнянні з 2010 роком рівень дотації в доходах місцевих бюджетів області знизився на 2,2 відсоткових пункти і становив 62,4%. Зниження відбулося по 17 бюджетах із 20, найбільше по бюджету м. Калуш – на 4,8 відсоткових пункти й обласному бюджету – на 1,7 відсоткових пункти.

Фінансове вирівнювання на рівні району чи міста обласного значення в розрізі районних бюджетів і бюджетів сіл, селищ, міст районного значення до 2010 року здійснювалося відповідно до вимог Закону України від 01.07.2004 року № 1953 “Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення та їх об’єднань” і постанови Кабінету Міністрів України від 31.12.2004 року № 1782 “Деякі питання врегулювання міжбюджетних відносин” із змінами й доповненнями на основі Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до відповідного місцевого бюджету) між районним бюджетом або міським бюджетом м. Севастополь, міста республіканського значення Автономної Республіки Крим чи обласного значення, якому адміністративно підпорядковані інші міста, села, селища, і бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об’єднань. А з 2011 року відповідно до Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до місцевого бюджету) між районним або міським (м. Севастополь, міста республіканського значення Автономної Республіки Крим чи обласного значення) бюджетом і бюджетами територіальних громад сіл, їх об’єднань, селищ, міст, адміністративно підпорядкованих відповідному району або місту, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 р. № 1149 “Про питання розподілу обсягу міжбюджет-

них трансфертів”, яка практично є аналогічною Формулі для визначення обсягу дотації вирівнювання обласним і районним бюджетам. Кожного року вказаний формульний розрахунок зазнає змін, зумовлених переглядом методології прогнозування доходів та видатків місцевих бюджетів.

Аналізуючи діючу практику міжбюджетних трансфертів, слід відзначити:

- розподіл фінансування на основі Формули, якщо вона є достатньо стабільною і доведена до відома заздалегідь, дозволяє використовувати принципи довготермінового планування й допомагає приймати раціональні рішення щодо використання бюджету на місцевому рівні;

- розподіл фінансування на основі Формули допомагає уникнути звинувачень щодо політичних чи особистих мотивів, які б стояли за рішеннями про розподіл коштів. У традиційний спосіб прийняття рішень важко уникнути неформального “торгу” і, у результаті цього, ситуації, коли хтось отримує більше ресурсів не тому, що він їх дійсно (об’єктивно) потребує, а тому, що він може краще аргументувати або просто розділяє політичні погляди з тими, хто приймає рішення про розподіл коштів;

- щоб використати переваги, згадані вище, необхідно мати повністю прозору Формулу. Дуже важливо, щоб органи місцевого самоврядування знали, чому їх частка в загальному фінансуванні не є меншою чи більшою. Навіть якщо вони не погоджуються з усіма факторами та їх відображенням у формулі, принаймні, вони знатимуть, чого вони можуть очікувати та якою є раціональна аргументація тих, хто приймає рішення.

Дані табл. 4 та рис. 3 демонструють динаміку дотаційної залежності окремих рівнів місцевих бюджетів області.

Таблиця 4

Динаміка дотаційної залежності окремих рівнів місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2007–2011 роки

	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Фактично, млн грн					
бюджети міст обласного значення	44,0	63,1	125,2	183,9	181,5
бюджети міст районного значення	-17,1	-23,6	-19,1	-14,5	-13,8
бюджети селищ	8,2	10,0	12,0	18,2	14,7
бюджети сіл	68,3	98,2	120,9	163,4	124,3
районні бюджети	631,8	972,6	1 084,3	1 364,5	1 396,0
обласний бюджет	135,7	222,4	269,5	347,3	365,2
Разом	870,9	1 342,7	1 592,8	2 062,8	2 067,9
питома вага, %					
бюджети міст обласного значення	5,1	4,7	7,9	8,9	8,8
бюджети міст районного значення	-2,0	-1,8	-1,2	-0,7	-0,7
бюджети селищ	0,9	0,7	0,8	0,9	0,7
бюджети сіл	7,8	7,3	7,6	7,9	6,0
районні бюджети	72,5	72,4	68,1	66,1	67,5
обласний бюджет	15,6	16,6	16,9	16,8	17,7
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

З наведених даних табл. 4 та рис. 3 видно, що найвищий рівень дотаційності при-
таманний районним бюджетам (від 72,5 до 66,1%) та обласному бюджету (від 15,6 до 17,7%). Така динаміка підтверджує вимоги Бюджетного кодексу України (статті 89, 90)
стосовно фінансування видатків на державне управління, представницьку й виконавсь-
ку владу, освіту, професійно-технічну освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, у
тому числі державні програми соціального захисту, культуру та мистецтво, фізичну
культуру й спорт.

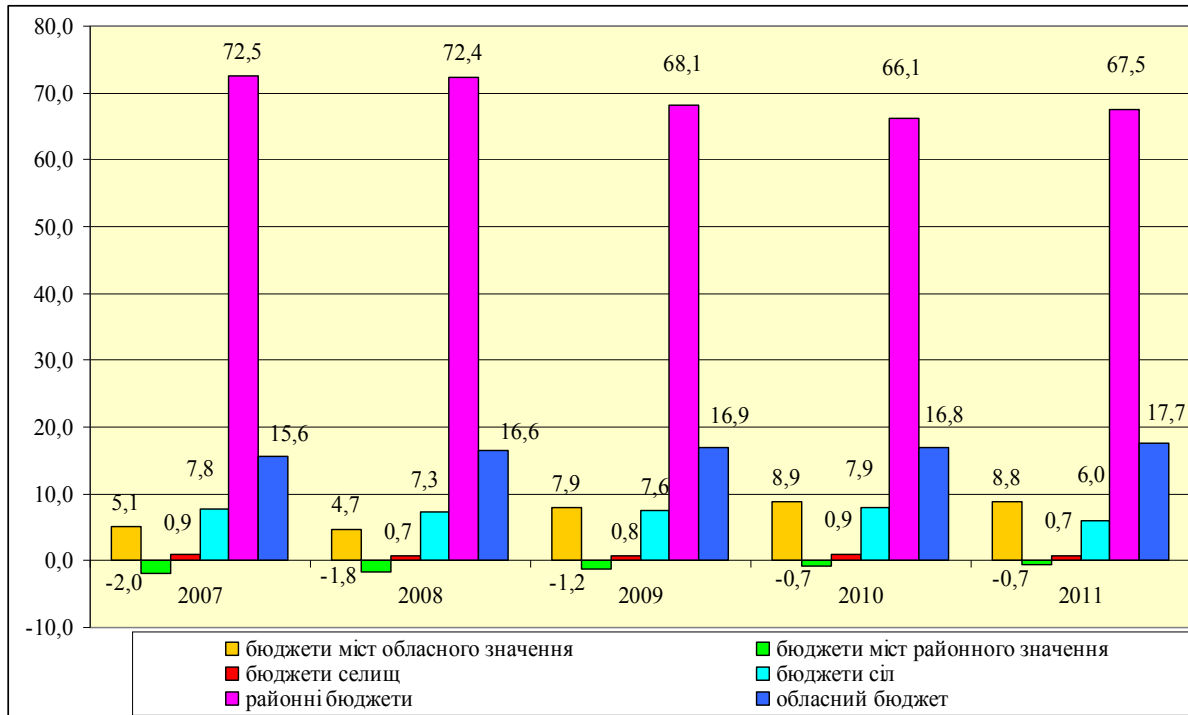

Рис. 3. Динаміка дотаційної залежності окремих рівнів місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2007–2011 роки

Наступними щодо питомої ваги найбільш дотаційними є сільські бюджети (від 7,9 до 6,0%), які мають обмежену дохідну базу й найбільше серед усіх місцевих бюджетів залежать від допомоги із центру. Дотаційність бюджетів міст обласного значення за питомою вагою прирівнюється до сільських бюджетів, хоча вони мають більшу дохідну базу.

Найменший рівень дотаційності мають селищні бюджети (від 0,7 до 0,9%).

Що стосується бюджетів міст районного значення, то вони виступають донорами бюджетів вищого рівня, зокрема, районних бюджетів, проте наявна тенденція до зменшення вилучень. Частка вилучених доходів скоротилася за період з 2007 р. до 2011 р. на 1,3 відсоткових пункти, що в абсолютній сумі склало 3,3 млн грн.

Проведений аналіз показав, що місцеві бюджети Івано-Франківської області мають високу питому вагу дотацій, отриманих з державного бюджету в структурі доходів місцевих бюджетів, що є негативним фактом і свідченням значної залежності місцевого самоврядування від дій і рішень центрального уряду, і відсутність економічно виваженої системи розподілу податків між бюджетами. Бюджети Івано-Франківської області потребували б меншої дотації, якби збір податків досягав середнього по Україні рівня.

Необхідно зазначити також, що показане вище розширення фінансової підтримки місцевого самоврядування за рахунок трансфертів створює негативні стимули для збільшення податкових доходів бюджету, оскільки збільшення податкових доходів веде

до зменшення суми трансфертів у наступному році, бо трансферти й закріплені доходи (податкові надходження) є по суті замінними, але при цьому трансферти є більш передбачуваним джерелом, яке фінансується за рахунок коштів державного бюджету, а не за рахунок горизонтального вирівнювання. Очевидним є те, що органи місцевої влади не будуть надто піклуватися про суто місцеві джерела доходу. На це звернув увагу Д.Полозенко, указавши на необхідність здійснення належного розмежування функцій гілок місцевої влади та закріплення конкретних надходжень за місцевими бюджетами. Це має супроводжуватися встановленням норм мінімальної бюджетної забезпеченості і, відповідно, мінімальним обсягом бюджетів.

Крім дотацій вирівнювання та додаткових дотацій, законодавство передбачає також й інші трансфертні програми, спрямовані на задоволення потреб територіально локалізованих різноманітних груп населення. Так, з державного бюджету місцевим бюджетам надаються ще й різного роду цільові субвенції, де найбільшу питому вагу займають субвенції на задоволення потреб соціального захисту та соціального забезпечення населення, оскільки соціальний захист є прерогативою саме держави.

Зокрема, упродовж останніх років місцеві бюджети отримують соціальні субвенції на виплату допомог сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам і тимчасової державної допомоги дітям; на надання пільг та житлових субсидій населенню: на оплату електроенергії, природного газу, водопостачання і водовідведення, квартирну плату, вивезення побутового сміття та рідких нечистот; на надання пільг з послуг зв'язку та інших, передбачених чинним законодавством пільг (крім пільг на одержання ліків, зубопротезування, оплату електроенергії, природного й скрапленого газу) і компенсацію за пільговий проїзд окремих категорій громадян; на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива та скрапленого газу, динаміку змін яких по Івано-Франківській області показано у табл. 5.

З даних табл. 5 видно, що частка субвенцій з державного бюджету (здебільшого це грошові допомоги) у трансфертних надходженнях по місцевих бюджетах Івано-Франківської області є відносно стабільною й має тенденцію до зростання. Так, у 2007 році вона складала 37,6% (621,0 млн грн), у 2008 році – 55,3% (1 702,4 млн грн).

Таблиця 5

Частка субвенцій у трансфертних надходженнях місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2007–2011 роки, %

Види трансфертів	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	% 2011/07	% 2011/10
Трансферти всього	1 650,2	3 076,1	2 522,3	3 345,4	3 753,7	227,5	112,2
у тому числі:							
дотації з д/б	1 029,2	1 373,6	1 669,7	2 077,0	2 215,6	215,3	106,7
питома вага, %	62,4	44,7	66,2	62,1	59,0	94,6	95,1
субвенції з д/б	621,0	1 702,4	852,5	1 268,4	1 538,1	247,7	121,3
питома вага, %	37,6	55,3	33,8	37,9	41,0	108,9	108,1
з них:							
на виплату допомог сім'ям з дітьми	392,4	515,6	649,6	942,0	1 150,4	293,2	122,1
питома вага, %	23,8	16,8	25,8	28,2	30,6	128,9	108,8

Продовж табл. 5

на пільги з опл. електрон., прир. газу, вивіз побут. сміття	90,7	76,3	120,6	131,7	130,2	143,6	98,9
питома вага, %	5,5	2,5	4,8	3,9	3,5	63,1	88,1
на пільги з компенсації за пільговий проїзд і посл. зв'язку	22,3	24,8	28,0	29,6	39,0	174,9	131,8
питома вага, %	1,4	0,8	1,1	0,9	1,0	76,9	117,4
на придбання тверд., рідкого пічного побутового палива та скраплен. газу	10,4	9,7	7,0	9,1	9,8	94,2	107,7
питома вага, %	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	41,4	96,0
соціально-економічний розвиток	35,1	53,8		33,0	71,3	203,1	216,1
питома вага, %	2,1	1,7		1,0	1,9	89,3	192,6
інші субвенції з державного бюджету	70,1	1 022,2	47,3	123,0	137,4	196,0	111,7
питома вага, %	4,2	33,2	1,9	3,7	3,7	86,2	99,6

У 2009 році частка субвенцій становила 33,8% (852,5 млн грн). Різкий спад субвенцій у 2009 році зумовлений спрямуванням у 2008 році цільової субвенції з державного бюджету на ліквідацію наслідків стихійного лиха в сумі 949,3 млн грн, у 2010 році – 37,9% (1 268,4 млн грн) і досяг рівня 2007 року, у 2011 році – 41,0% (1 538,1 млн грн).

Частка субвенцій соціального характеру в загальному обсязі отриманих субвенцій з державного бюджету складає більше 80%, і у 2007 році становила 83,1% (515,8 млн грн), у 2008 році – лише 36,8% (626,4 млн грн), у 2009 році – 94,5% (805,2 млн грн), у 2010 році – 87,7% (1 112,4 млн грн), у 2011 році – 86,4% (1 329,4 млн грн).

У розрізі рівнів бюджетів (табл. 6) дуже високим було значення показника по районних бюджетах – більше 65% та бюджетах міст обласного значення – більше 20%, тоді як по бюджетах міст районного значення, селищних і сільських бюджетах він поки що є відносно низьким, хоч і має тенденцію до зростання. Зазначена тенденція пояснюється тим, що, згідно з Бюджетним кодексом України, різного роду допомоги населенню та інші компенсаційні виплати здійснюються з районних бюджетів і бюджетів міст обласного значення.

У 2008 році за рахунок спрямування субвенції на ліквідацію наслідків стихійного лиха до бюджетів сіл, селищ, міст районного значення її частка була дещо більшою й складала відповідно 4,9, 1,4 та 0,9%.

Протягом останніх років спостерігаються непоодинокі факти недофінансування субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, хоча вони щорічно передбачаються в законах України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Таблиця 6

Частка субвенцій у трансфертних надходженнях у розрізі рівнів місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2007–2011 роки

	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Фактично, млн грн					
бюджети міст обласного значення	165,7	354,7	238,2	364,8	380,8
бюджети міст районного значення	2,1	14,6	0,4	1,5	0,1
бюджети селищ	0,9	23,0	0,2	0,6	1,8
бюджети сіл	0,6	82,6	0,8	15,8	4,3
районні бюджети	405,3	1 167,9	609,8	862,8	1 023,5
обласний бюджет	46,4	59,6	3,1	22,9	127,6
Разом	621,0	1 702,4	852,5	1 268,4	1 538,1
питома вага, %					
бюджети міст обласного значення	26,7	20,8	27,9	28,8	24,8
бюджети міст районного значення	0,3	0,9	0,05	0,1	0,01
бюджети селищ	0,1	1,4	0,02	0,05	0,1
бюджети сіл	0,1	4,9	0,1	1,2	0,3
районні бюджети	65,3	68,6	71,5	68,0	66,5
обласний бюджет	7,5	3,5	0,4	1,8	8,3
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Так, у 2007 році з передбачених 696,0 млн грн субвенцій недоодержано 75,0 млн грн, у тому числі на виплату допомог сім'ям з дітьми – 17,5 млн грн, на пільги з оплати електроенергії, природного газу, вивезення побутового сміття – 39,1 млн грн, на інвестиційні проекти, спрямовані на соціально-економічний розвиток – 2,1 млн грн. У 2008 році місцевими бюджетами Івано-Франківської області з передбачених 1 789,0 млн грн недоотримано 73,2 млн грн, із них по субвенціях соціального характеру – 59,3 млн грн. Крім того, у 2008 році було заплановано отримати субвенцію на оснащення сільських амбулаторій машинами швидкої допомоги, проте кошти з державного бюджету не були профінансовані.

Аналогічно у 2009 році обсяг недофінансованих субвенцій з державного бюджету склав 24,2 млн грн, у 2010 році – 54,7 млн грн, у тому числі субвенцій соціального характеру – 27,7 млн грн і на погашення різниці в тарифах – 27,0 млн грн. У 2011 році обсяг недофінансованих субвенцій склав 12,8 млн грн, з них соціального характеру – 1,4 млн грн, на збереження середньої заробітної плати на період працевлаштування посадових осіб місцевого самоврядування із числа депутатів відповідних рад – 1,6 млн грн, на реалізацію пріоритетів розвитку регіонів – 5,8 млн грн, на погашення різниці в тарифах – 3,5 млн грн.

Висновки. Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що офіційні трансферти є основним методом бюджетного регулювання, який неефективно використовується з метою фінансового вирівнювання. Діюча практика показує, що головною метою надання дотацій і субвенцій нині є не проведення фінансового вирівнювання, а задоволення поточних потреб органів місцевого самоврядування, які фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Крім того, для частини доходів місцевих бюджетів, призначених для фінансування делегованих повноважень, характерні структурні проблеми (надмірна залежність від одного з податкових джерел), а також зростаюча роль міжбюджетних трансфертів, серед яких провідну роль відіграє дотація вирівнювання.

Таким чином, на базі програмного дослідження можна зробити висновок, що трансфертна політика держави потребує подальшого вдосконалення, оскільки значний обсяг фінансових ресурсів витрачається на забезпечення фінансового вирівнювання. Для усунення вказаних недоліків пропонуються такі заходи:

- розширення переліку власних доходів місцевих бюджетів;
- запровадження механізму надання трансфертів, який би враховував основні макроекономічні показники розвитку регіонів;
- надання субвенцій з державного бюджету на умовах спільного з місцевими органами влади фінансування проектів соціально-економічного розвитку.

Здійснення перерахованих вище заходів дасть змогу зміцнити фінансову самостійність місцевих бюджетів, забезпечить використання прозорих механізмів надання дотацій вирівнювання та збільшить зацікавленість органів місцевого самоврядування в реалізації регіональних програм і проектів.

1. Бюджетний кодекс України. – Х. : Право, 2011. – 128 с.
2. Балдич Н. Оцінювання результативності та ефективності державної політики фінансового вирівнювання [Електронний ресурс] / Н. Балдич // Теорія та практика державного управління. – 2008. – Вип. 3 (22). – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpdu/2008_3/doc/3/09.pdf.
3. Барський Ю. Теорія бюджетного стимулювання / Ю. Барський, Ю. Зінчук // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 19. – С. 223–230.
4. Дець В. Комплексна оцінка ефективності системи міжбюджетного регулювання в Україні / В. Дець // Економіка і прогнозування. – 2007. – № 4. – С. 43–53.
5. Дорош В. Регулювання міжбюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс] / В. Дорош // Економічний форум. – 2011. – № 1. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_1/26.pdf.
6. Лисяк Л. В. Міжбюджетні трансферти як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів / Лисяк Л. В., Дяченко М. К. // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – № 2 (14). – С. 55–59.
7. Рябушка Л. Концептуальні засади політики міжбюджетних відносин / Л. Рябушка // Вісник Сумського державного університету. – 2011. – № 3. – С. 106–117.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.